Dr. Yuri Sidorovich*

POROČANJE V ZVEZI S PREDPOSTAVKO O DELUJOČEM PODJETJU IN REVIZIJSKI VIDIKI V TRENUTNEM GOSPODARSKEM OKOLJU

Reporting in Respect of Going Concern and Auditing Considerations in the Current Economic Environment

POVZETEK ● *Standard MSR 570 daje podrobne napotke za revizijske sklepe in poročanje v zvezi s predpostavko o delujočem podjetju, ki so na prvi pogled dokaj zapleteni in težko razumljivi. Namen članka je povzeti ter na jasnejši in praktično naravnan način predstaviti razne scenarije, s katerimi se utegnejo soočiti revizorji, in možnosti, ki jih imajo na voljo. Nedavni dogodki na finančnih trgih in trenutno gospodarsko okolje vplivajo na poslovanje podjetij in računovodsko poročanje, posledično pa tudi na revidiranje računovodskih izkazov. Morebitna predhodno ugotovljena revizijska tveganja se utegnejo povečati, zaradi sedanjih dogodkov (npr. tistih, ki vplivajo na gospodarstvo, kreditiranje in likvidnost) pa utegnejo nastati tudi nova. V članku je podrobno obravnavan potencialni vpliv teh tveganj na predpostavko o delujočem podjetju ter na druga revizijska in računovodska področja.*

Ključne besede ● *MSR, MSRP, SRS, delujoče podjetje, finančna kriza, revizijsko mnenje, tveganje, ocenjevanje vrednosti, poštena vrednost, oslabitev, izvedeni finančni instrumenti, finančni instrumenti.*

* pooblaščeni revizor; CPA, CIA, CFE; predsednik uprave, Deloitte d.o.o., Davčna ulica 1, 1000 Ljubljana; ysidorovich@deloitte.com, 051 371 808.

1. REVIZIJSKI SKLEPI IN POROČANJE V ZVEZI S PREDPOSTAVKO O DELUJOČEM PODJETJU

Revizor mora v skladu z MSR 570 proučiti ustreznost poslovodske uporabe predpostavke o delujočem podjetju pri pripravljanju računovodskih izkazov, pa tudi to, ali obstajajo glede sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, pomembne negotovosti, ki jih je treba razkriti v računovodskih izkazih. Pomembna negotovost obstaja, kadar je njen možni vpliv tolikšen, da je po revizorjevi presoji treba jasno razkriti naravo in posledice negotovosti, da predstavitev računovodskih izkazov ne bi bila zavajajoča (MSR 570.31)

Revizor mora na podlagi izvedenih revizijskih postopkov odgovoriti na naslednja ključna vprašanja:

1. Ali je predpostavka o delujočem podjetju ustrezna?
2. Ali je negotovost o delujočem podjetju ustrezno razkrita v računovodskih izkazih v primeru, da je ugotovljena?
3. Kakšno obliko mnenja je treba izdati?

V tem razdelku se bomo osredotočili na obliko revizorjevega mnenja. MSR 570 daje o tem podrobne napotke, ki so na prvi pogled dokaj zapleteni in težko razumljivi. Pravila lahko poenostavljeno predstavimo v obliki spodnjega drevesa odločanja:

Sledi podrobna razlaga možnosti, prikazanih v grafikonu.

1.1. Predpostavka delujočega podjetja je ustrezna, vendar obstaja precejšnja negotovost

Če po proučitvi vseh ugotovljenih okoliščin in dogodkov ter načrtov poslovodstva sklenemo, da obstaja precejšen dvom o sposobnosti podjetja, da v razumno dolgem obdobju nadaljuje kot delujoče podjetje, bi moralo revizijsko poročilo vsebovati vsaj odstavek o poudarjanju zadeve[†] – vstavimo ga po odstavku z mnenjem – z jasno podanimi zadevami, ki posamično ali skupaj povzročajo precejšen dvom.

Če so v računovodskih izkazih podana ustrezna razkritja (scenarij 1 v zgornjem grafikonu), je treba izraziti mnenje brez pridržkov, vendar se revizorjevo poročilo dopolni z odstavkom o poudarjanju zadeve, ki osvetljuje obstoj pomembne negotovosti v zvezi z dogodkom ali okoliščino, ki utegne povzročiti precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, in usmerja pozornost na pojasnila k računovodskim izkazom, ki razkrivajo zgoraj predstavljene zadeve. Sledi zgled takšnega odstavka, kadar je revizor zadovoljen z ustreznostjo razkritij v pojasnilih (MSR 570.33):

»Ne da bi izrazili mnenje s pridržki, opozarjamo na pojasnilo X v računovodskih izkazih, ki kaže, da je imela gospodarska družba v letu, končanem 31. decembra 20X1, čisto izgubo v višini ZZZ in da so tega dne kratkoročni dolgovi gospodarske družbe presegali celoto njenih sredstev za ZZZ. Te okoliščine skupaj z drugimi zadevami, predstavljenimi v pojasnilu X, nakazujejo pomembno negotovost, ki utegne povzročiti precejšen dvom o sposobnosti gospodarske družbe nadaljevati kot delujoče podjetje.«

Naslednji zgled, ki je vzet iz ameriških revizijskih standardov, se zdi nekoliko bolj informativen:

»Priloženi računovodski standardi so pripravljeni ob predpostavki, da bo gospodarska družba nadaljevala kot delujoče podjetje. Kot je navedeno v pojasnilu X k računovodskim izkazom, ponavljajoča se izguba gospodarske družbe iz poslovanja in nezadostnost delniškega kapitala povzročata precejšen dvom o sposobnosti gospodarske družbe, da nadaljuje kot delujoče podjetje. V pojasnilu X k računovodskim izkazom so obravnavani tudi načrti poslovodstva v zvezi s temi zadevami. Računovodski izkazi ne vsebujejo nobenih popravkov, ki bi utegnili biti posledica te negotovosti.«

Obrazložitev načrtov poslovodstva v revizijskem poročilu, kar je včasih moč opaziti v Sloveniji, utegne neustrezno zmanjševati pomen obrazložitve negotovosti ali uporabnike računovodskih izkazov napeljati k nepravilnemu sklepu, da v zvezi s temi načrti obstaja določena stopnja zagotovil. Revizijska poročila zato ponavadi ***ne bi smela*** vsebovati natančnejših informacij o načrtih poslovodstva.

[†] V Sloveniji se včasih imenuje tudi pojasnjevalni odstavek.

Če po našem mnenju razkritja glede delujočega podjetja niso zadostna, da bi izpolnila zahteve računovodskih standardov (scenarij 2), vključno z zahtevo, da morajo računovodski izkazi podajati resničen in pošten prikaz stanja, moramo izraziti mnenje s pridržki oziroma negativno mnenje, kar je ustrezno. V poročilu je prav tako treba izrecno omeniti dejstvo, da obstaja pomembna negotovost, ki utegne povzročiti precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje. Sledi zgled ustreznih odstavkov, če je izraženo mnenje s pridržki (MSR 570.34):

»Sporazumi o financiranju gospodarske družbe potečejo in preostale zneske je treba poravnati 19. marca 20X1. Gospodarska družba ni bila zmožna reprogramirati posojil in zagotoviti nadomestnega financiranja. Ta položaj nakazuje pomembno negotovost, ki utegne povzročiti precejšen dvom o njeni sposobnosti nadaljevati kot delujoče podjetje, zato utegne biti v normalnem poslovanju nesposobna udenariti svoja sredstva in poravnati svoje dolgove. Računovodski izkazi (in pojasnila k njim) tega dejstva ne razkrivajo.

Če ne upoštevamo opustitve v prejšnjem odstavku omenjenih informacij, so po našem mnenju računovodski izkazi resničen in pošten prikaz (ali v vseh pomembnih pogledih poštena predstavitev) finančnega stanja gospodarske družbe 31. decembra 20X0 ter njenega poslovnega in finančnega izida v tedaj končanem letu v skladu z ...«

Sledi zgled ustreznih odstavkov, če je izraženo negativno mnenje:

»Sporazumi o financiranju gospodarske družbe so pretekli in preostali znesek je treba poravnati 31. decembra 20X0. Gospodarska družba ni bila zmožna reprogramirati posojila in zagotoviti nadomestnega financiranja ter razmišlja o objavi stečaja. Ti dogodki nakazujejo pomembno negotovost, ki utegne povzročiti precejšen dvom o njeni sposobnosti nadaljevati kot delujoče podjetje, zato utegne biti v normalnem poslovanju nesposobna udenariti svoja sredstva in poravnati svoje dolgove. Računovodski izkazi (in pojasnila k njim) tega dejstva ne razkrivajo.

Zaradi opustitve v prejšnjem odstavku omenjenih informacij po našem mnenju računovodski izkazi niso resničen in pošten prikaz (ali poštena predstavitev) finančnega stanja gospodarske družbe 31. decembra 20X0 ter njenega poslovnega in finančnega izida v tedaj končanem letu v skladu z ... (in niso skladni z ...) ...«

V skrajnih primerih, kakršne so razmere z več negotovostmi, ki pomembno vplivajo na računovodske izkaze (scenarij 3), se lahko revizor odloči, da je primerneje zavrniti mnenje kot pa dodati odstavek o poudarjanju zadeve. Zavrnitev mnenja je ponavadi primerna v razmerah, ko obstaja verjetnost, da bo v nekaj mesecih po datumu revizijskega poročila prišlo do posega nadzornega organa, ali če je prenehanje poslovanja organizacije zelo blizu (navadno kmalu po datumu revizijskega poročila). Bližina neprostovoljne likvidacije ali prisilne poravnave sta na primer lahko zadostna razloga za zavrnitev mnenja. Zavrnitev

je lahko primerna tudi v primeru, ko poslovodstvo ne želi oceniti sposobnosti organizacije nadaljevati kot delujoče podjetje ali podaljšati obdobja te ocene.

Sledi zgled revizijskega poročila, ki vsebuje zavrnitev mnenja zaradi vsesplošne negotovosti, izhajajoče iz precejšnjega dvoma o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, in zaradi opustitve razkritij, ki jih zahtevajo MSRP (SRS). Zgled predpostavlja, da je prišlo do opustitve razkritja neskladnosti z določili kreditnih pogodb in načrtov poslovodstva v zvezi z negotovostjo glede sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje.

»Računovodski izkazi ne razkrivajo, da gospodarska družba ne izpolnjuje večjega števila določil pogodbe o terminskem posojilu. Ker upnik ni pripravljen odstopiti od teh določil, ki se nanašajo na leto, končano 31. decembra 20x5, je bil preostali znesek terminskega posojila (X.000.000 €) 31. decembra 20x5 razvrščen med kratkoročne obveznosti. Sposobnost gospodarske družbe, da nadaljuje kot delujoče podjetje, je odvisna od njene sposobnosti, da ustvari zadosten denarni tok za pravočasno izpolnitev obveznosti, da izpolni pogoje in obveze iz finančnih pogodb, da po potrebi zagotovi zadostne vire za financiranje ali refinanciranje in da navsezadnje dobro posluje. Poslovodstvo v računovodskih izkazih tudi ni razkrilo svojih načrtov glede zgornjih zadev. Po našem mnenju je treba v skladu z mednarodnimi standardi računovodskega poročanja, kot jih je sprejela EU, v računovodskih izkazih razkriti, da gospodarska družba ne izpolnjuje določil pogodbe o terminskem posojilu, in načrte poslovodstva, da bo gospodarska družba nadaljevala kot delujoče podjetje .

Priloženi računovodski izkazi so pripravljeni ob predpostavki, da bo gospodarska družba nadaljevala kot delujoče podjetje. Gospodarska družba beleži ponavljajočo se izgubo iz poslovanja, dne 31. decembra 20x5 in 20x4 pa je imela negativen obratni kapital in nezadosten delniški kapital. Kot je navedeno v prejšnjem odstavku, gospodarska družba tudi ne izpolnjuje večjega števila določil pogodbe o terminskem posojilu. Te zadeve povzročajo precejšen dvom glede njene sposobnosti, da nadaljuje kot delujoče podjetje. Računovodski izkazi ne vsebujejo nobenih popravkov, ki bi utegnili biti posledica teh negotovosti.

Zaradi možnih pomembnih učinkov negotovosti iz prejšnjega odstavka ne moremo izraziti in ne izražamo mnenja o računovodskih izkazih za leto 20x5.

Zavrnitev mnenja ni nadomestilo za ustrezna razkritja v računovodskih izkazih. Opustitev ustreznih razkritij, povezanih z negotovostjo glede sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, bi zaradi nezadostnega razkritja pomenila odmik od MSRP/SRS. Če manjkajo ustrezna razkritja, je treba v revizijsko poročilo vključiti izjavo, v kateri so opuščena razkritja opisana. Če taka razkritja niso zadostna, je treba v skladu z zgornjo ponazoritvijo izdati mnenje s pridržki zaradi odmika od MSRP/SRS.

1.2. Predpostavka o delujočem podjetju ni ustrezna

Če sklenemo, da organizacija ne bo mogla nadaljevati kot delujoče podjetje, računovodski izkazi pa so bili pripravljeni na podlagi predpostavke o delujočem podjetju (scenarij 4), moramo izraziti negativno mnenje, ne glede na to, ali so bila opravljena zahtevana razkritja.

Kadar poslovodstvo podjetja sklene, da predpostavka o delujočem podjetju, uporabljena pri pripravi računovodskih izkazov, ni ustrezna, je treba računovodske izkaze pripraviti na nadomestni veljavni osnovi. Če revizor na podlagi dodatno izvedenih revizijskih postopkov in pridobljenih informacij ugotovi, da je nadomestna osnova primerna (scenarij 5), lahko revizor izda pozitivno mnenje, če so razkritja ustrezna, vendar je treba v revizorjevo mnenje morda vključiti odstavek o poudarjanju zadeve, ki uporabnika opozori na to osnovo.

Vpliv različnih okoliščin na revizorjevo poročilo je povzet v nadaljevanju:

Revizorjevo poročilo	**Okoliščine**
	Revizor se strinja z oceno poslovodstva
Čisto	Priprava računovodskih izkazov na podlagi predpostavke o delujočem podjetju je ustrezna, razkritja v zvezi s predpostavko o delujočem podjetju in likvidnostjo so zadostna, prav tako pa ni pomembnih negotovosti, ki bi utegnile povzročiti precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje.
Prilagojeno z vključitvijo odstavka o poudarjanju zadeve	Priprava računovodskih izkazov na podlagi predpostavke o delujočem podjetju je ustrezna, vendar obstajajo pomembne negotovosti, ki povzročajo precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, a so ustrezno opisane v računovodskih izkazih, ki jasno navajajo obstoj pomembne negotovosti.
	Poslovodstvo je sklenilo (in revizor se strinja), da predpostavka o delujočem podjetju ni ustrezna, zato se računovodski izkazi pripravijo na nadomestni veljavni osnovi, vendar sta podlaga za to odločitev in njen vpliv ustrezno razkrita.

Revizorjevo poročilo	Okoliščine
	Revizor se ne strinja s poslovodstvom
Mnenje s pridržki	Priprava računovodskih izkazov na podlagi predpostavke o delujočem podjetju je ustrezna, vendar obstajajo pomembne negotovosti, ki povzročajo precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, a niso ustrezno opisane v računovodskih izkazih. Poročilo mora izrecno omenjati dejstvo, da obstaja pomembna negotovost.
Negativno mnenje	Računovodski izkazi so pripravljeni na podlagi predpostavke o delujočem podjetju, vendar revizor sklene, da je uporaba te predpostavke neustrezna.
	Razmere z več negotovostmi ali nepripravljenost poslovodstva, da oceni sposobnost organizacije nadaljevati kot delujoče podjetje ali podaljša obdobje te ocene.
Zavrnitev mnenja	Obstaja verjetnost, da bo v nekaj mesecih po datumu revizijskega poročila prišlo do posega nadzornega organa, ali pa je prenehanje poslovanja organizacije zelo blizu.
	Nepripravljenost poslovodstva, da bodisi oceni sposobnost organizacije nadaljevati kot delujoče podjetje bodisi podaljša obdobje te ocene, povzroči, da revizor ne more oblikovati mnenja o tem, ali računovodski izkazi podajajo resničen in pošten prikaz stanja, ker je zaradi neustrezne poslovodske obravnave predpostavke o delujočem podjetju področje revizije omejeno.

1.3. Problematika uporabe predpostavke o delujočem podjetju v konsolidiranih in ločenih računovodskih izkazih

Če obstaja precejšen dvom o sposobnosti ene ali več konsolidiranih organizacij, da nadaljujejo kot delujoče podjetje, načrti poslovodstva pa ne omilijo našega prvotnega sklepa glede takšnega dvoma, je treba proučiti, kako pomemben je vpliv računovodskih izkazov take organizacije na konsolidirane računovodske izkaze. Če ugotovimo, da (1) še vedno obstaja precejšen dvom o eni ali več organizacijah, vključenih v konsolidiran sklop računovodskih izkazov, da v razumno dolgem obdobju nadaljujejo kot delujoče podjetje, in (2) takšen dvom pomembno vpliva za konsolidirane računovodske izkaze, bi moralo revizijsko poročilo o konsolidiranih računovodskih izkazih vključevati odstavek o poudarjanju zadeve z jasno podanimi zadevami, ki posamično ali skupaj povzročajo precejšen dvom. Ker poročamo o konsolidiranih računovodskih izkazih, besedila tega odstavka ne bi smeli oblikovati na način, ki bi nakazoval, da se negotovost glede sposobnosti nadaljevati kot delujoče podjetje nanaša samo na nekatere od organizacij. V pojasnilih h konsolidiranim računovodskim izkazom bi morali biti obrazloženi načrti poslovodstva, ki lahko vključujejo tudi načrte konsolidirane skupine.

Poleg poročanja o konsolidiranih računovodskih izkazih lahko posel vključuje tudi ločeno poročanje o računovodskih izkazih odvisnega podjetja. Proučiti moramo, ali obstaja precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, v primerjavi z računovodskimi izkazi organizacije, o kateri poročamo. Če na primer obstaja precejšen dvom o sposobnosti konsolidirane organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, je treba proučiti, kakšen je učinek na ločene računovodske izkaze odvisnega podjetja, o katerem poročamo. Razlogi za naš precejšen dvom glede konsolidiranih računovodskih izkazov navadno vplivajo na finančno stanje odvisnega podjetja, razen če je odvisno podjetje finančno neodvisno od konsolidirane skupine ali matične družbe, na katero se nanaša negotovost o delujočem podjetju. Zato je treba upoštevati, kako ustrezno je v računovodskih izkazih odvisnega podjetja razkrito finančno stanje matične družbe in drugih povezanih podjetij.

1.4. Ponovna izdaja ali dopolnitev revizijskih poročil

Po izdaji revizijskega poročila, ki vključuje odstavek o poudarjanju zadeve v zvezi z negotovostjo o delujočem podjetju, je treba tak odstavek dodajati, dokler nista izpolnjena naslednja pogoja:

1. revidirali smo računovodske izkaze za naslednje obdobje (medletne ali letne);

2. ni več precejšnjega dvoma o sposobnosti organizacije, da v razumno dolgem obdobju nadaljuje kot delujoče podjetje.

Podjetje lahko zahteva, da po nastopu dogodkov, zaradi katerih naj ne bi več obstajal precejšen dvom, ponovno revidiramo računovodske izkaze za predhodno obdobje, da bi podjetje tako dobilo poročilo brez odstavka o poudarjanju zadeve v zvezi z negotovostjo o delujočem podjetju. Revizor bi moral take zahteve pozorno proučiti, predvsem pa se o tem temeljito posvetovati. Kljub temu pa revizorji v praksi take posle navadno odklonijo.

Če je (1) na datum računovodskih izkazov za prejšnje obdobje, ki so predstavljeni na primerjalni osnovi, obstajal precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da v razumno dolgem obdobju nadaljuje kot delujoče podjetje, in (2) v trenutnem obdobju, ki ga revidiramo, ta dvom ne obstaja več, odstavka o poudarjanju zadeve, vključenega v revizijsko poročilo o računovodskih izkazih za prejšnje obdobje, *ne bi smeli* vključiti, ko bi dopolnili naše revizijsko poročilo o primerjalnih računovodskih izkazih. V našem dopolnjenem revizijskem poročilu *ne bi smela* biti omenjena odprava negotovosti o delujočem podjetju, razen če smo pred tem zaradi takšne negotovosti zavrnili mnenje.

Če podjetje zahteva, da ponovno izdamo revizijsko mnenje (npr. v povezavi z dokumentacijo za javno ponudbo vrednostnih papirjev), hkrati pa se seznanimo s poznejšim dogodkom, zaradi katerega menimo, da obstaja precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da v razumno dolgem obdobju nadaljuje kot delujoče podjetje, bi lahko naše revizijsko poročilo dopolnili tako, da bi dodali odstavek o poudarjanju zadeve, kot je prikazano zgoraj, na revizijskem poročilu pa bi navedli dva datuma.

Če na podlagi naše revizije naslednjega obdobja menimo, da se je negotovost o delujočem podjetju, zaradi katere smo zavrnili mnenje, zmanjšala do te mere, da lahko izrazimo mnenje o računovodskih izkazih za prejšnje obdobje, je treba v revizijsko poročilo vključiti odstavek, v katerem so navedeni vsi vsebinski razlogi za drugačno mnenje. V tem odstavku je treba razkriti (1) datum našega predhodnega revizijskega poročila, (2) predhodno izraženo zavrnitev, (3) okoliščine ali dogodke, zaradi katerih smo izrazili drugačno mnenje, in (4) izjavo, da se naše dopolnjeno mnenje o računovodskih izkazih razlikuje od predhodno izraženega mnenja. Spodnji zgled poročila ponazarja, kako lahko dopolnimo naše revizijsko poročilo in umaknemo zavrnitev mnenja o računovodskih izkazih za prejšnje leto, vendar še vključimo odstavek o poudarjanju zadeve v zvezi s sposobnostjo organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje. V zgledu je predpostavljeno, da je bil zbran dodaten kapital, ki podjetju omogoča, da nadaljuje poslovanje za več kot nekaj mesecev, vendar pa se poslovanje ni toliko izboljšalo, da bi bilo mogoče odpraviti precejšen dvom (še vedno denimo prihaja do izgub).

»V svojem poročilu z dne 1. marca 20x5 nismo izrazili mnenja o finančnem stanju gospodarske družbe in o njenem poslovnem izidu ali denarnih tokovih za leto, končano 31. decembra 20x4, zaradi ponavljajočih se izgub, nezadostnega delniškega kapitala in nezadostnih sredstev, da bi lahko gospodarska družba nadaljevala kot delujoče podjetje. Kot je navedeno v pojasnilu [X] k računovodskim izkazom, je gospodarska družba v letu 20x5 od večjega delničarja prejela dodaten kapital v višini XX.000.000 €. Zato se naše sedanje mnenje o računovodskih izkazih za leto 20x4, kot je izraženo v tem dokumentu, razlikuje od našega predhodnega poročila o računovodskih izkazih za leto 20x4.

Po našem mnenju so takšni računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih poštena predstavitev finančnega stanja gospodarske družbe na dan 31. decembra 20x5 in 20x4 ter njenega poslovnega izida in denarnih tokov za tedaj končani leti v skladu z mednarodnimi računovodskimi standardi, kot jih je sprejela Evropska unija.

Priloženi računovodski standardi so pripravljeni ob predpostavki, da bo gospodarska družba nadaljevala kot delujoče podjetje. Kot je navedeno v pojasnilu X k računovodskim izkazom, ponavljajoča se izguba gospodarske družbe iz poslovanja, negativni denarni tokovi in nezadostnost delniškega kapitala povzročajo precejšen dvom o sposobnosti gospodarske družbe, da nadaljuje kot delujoče podjetje. V pojasnilu X so opisani tudi načrti poslovodstva v zvezi s temi zadevami. Računovodski izkazi ne vsebujejo nobenih popravkov, ki bi utegnili biti posledica te negotovosti.«

2. VIDIKI DELUJOČEGA PODJETJA V ČASU GOSPODARSKE KRIZE

Trenutne gospodarske razmere, vključno s pomanjkanjem denarnih sredstev v finančnem sektorju in recesijo v večini držav, med njimi tudi v Sloveniji, so močno spremenile naše ustaljene predpostavke o delujočem podjetju. Njihov vpliv na poslovanje številnih podjetij utegne povzročiti dvom o sposobnosti organizacij, da nadaljuje kot delujoče podjetje. Številna podjetja se osredotočajo (ali pa bi se morala osredotočati) na hitro spreminjajoče se razmere, kot sta likvidnost in vzdržnost poslovnih modelov. Zato ne bi bilo primerno, če bi k predpostavki o delujočem podjetju pristopili na enak način kot lani. Medtem ko se podjetja odzivajo na te razmere, je pomembno pozorno proučiti *razkritja* v računovodskih izkazih, ki odražajo trenutno gospodarsko okolje. Prav tako je pomembno, da revizorji med načrtovanjem in izvajanjem revizij ter vmesnih pregledov s strankami ustrezno komunicirajo o teh zadevah.

2.1. Računovodski okvir

Pri večini računovodskih okvirov, vključno s SRS in MSRP, je koncept delujočega podjetja temeljni računovodskih koncept, ki kot tak predstavlja osnovo za sestavljanje računovodskih izkazov. Kar zadeva MSRP, standard MRS 1 »Predstavljanje računovodskih izkazov« med drugim zahteva, da poslovodstvo oceni sposobnost organizacije nadaljevati kot delujoče podjetje. Kadar poslovodstvo sklene, da obstajajo pomembne negotovosti, ki utegnejo povzročiti precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje, mora podjetje te negotovosti razkriti.

Kadar podjetje pripravlja računovodske izkaze v skladu z MSRP, so poleg tega potrebna še naslednja razkritja o likvidnostnem tveganju ter drugih tveganjih in negotovostih (poudariti je treba, da so taka razkritja koristna, tudi če podjetje ne uporablja MSRP; prav tako je zdaj morda pravi trenutek, da organi, ki določajo SRS, razširijo zahteve po razkritjih in jih uskladijo z MSRP):

Zahteva	Navezava na MSRP
Razkrivanje tveganj, ki izhajajo iz finančnih instrumentov, vključno z likvidnostnim tveganjem, kadar je pomembno.	Členi 31 do 42 MSRP 7
Bistvene predpostavke za ocenjevanje prihodnjih denarnih tokov (v zvezi z oslabitvijo neopredmetenih sredstev).	Členi 130, 134 in 135 MRS 36
Razkrivanje neizkoriščenih možnosti izposojanja in morebitnih omejitev, kot so zahteve iz naslova obvez, kadar je to ustrezno.	Člen 50(a) MRS 7
Razkrivanje kršitev posojilnih pogodb v obračunskem obdobju.	Člena 18 in 19 MSRP 7
Razkrivanje neplačil ali kršitev obvez in razkrivanje morebitnih prerazvrstitev neplačanih posojil med kratkoročne obveznosti.	Členi 65 do 67 MRS 1
Razkrivanje ključnih virov za ocenjevanje negotovosti o knjigovodskih vrednostih sredstev in obveznosti.	Členi 125 do 133 MRS 1

Informacije o sposobnosti podjetja, da zagotovi sredstva za financiranje bodisi s podaljšanjem obstoječega financiranja bodisi z zamenjavo ali novim lastniškim

kapitalom, in o njegovi sposobnosti, da ustvari denarne tokove iz poslovanja in obstoječih sredstev, so bistvene za razumevanje sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje. Trenutno zmanjšanje obsega denarnih tokov v podjetjih pomeni, da bo letos likvidnostno tveganje verjetno predstavljajo pomembno tveganje za številna podjetja. Zato bo večje število podjetij, ki poslujejo po MSRP, verjetno moralo podati dodatna razkritja, zahtevana v MSRP 7, MRS 1 in MRS 7. Zaradi manjše razpoložljivosti kreditov so razkritja glede likvidnostnega tveganja pomembnejša kot kdaj koli prej.

2.2. Napovedi in finančni načrti

Sprotna priprava napovedi in finančnih načrtov je zlasti v času recesije pomemben del ocenjevanja sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje. Analiza denarnih tokov je lahko bistven dejavnik pri poslovodskem ocenjevanju prihodnjih posledic dogodkov ali razmer. Predpostavke, ki so bile uporabljene v preteklih letih, morda ne bodo več ustrezne in jih bo treba prilagoditi, tako da bodo odražale pritiske v trenutnem okolju. Prisotnost dejavnikov, ki bi lahko bili pomembni za ovrednotenje napovedi poslovodstva, je odvisna od tega, ali:

- višje poslovodstvo in osebe, zadolžene za vodenje, ustrezno sodelujejo pri pripravi napovedi in temu namenjajo zadostno pozornost;
- so predpostavke, uporabljene za pripravo napovedi, skladne s predpostavkami, uporabljenimi za ocenjevanje vrednosti sredstev in v modelih slabitev;
- se napovedi pripravljajo mesečno, in v primeru, da to drži, kako take napovedi odražajo pričakovane vzorce plačil (npr. četrtletnih odlivi denarnih sredstev, kot so obroki za plačilo davka, in spremenljivi prilivi denarnih sredstev, kot so pričakovani prejemki od prodaje sredstev);
- napovedi kažejo, da več mesecev ne bo zadostnih denarnih sredstev, in v primeru, da to drži, kakšni so načrti poslovodstva za odpravo tega primanjkljaja;
- napovedi odražajo neprimerno neobjektivnost poslovodstva, zlasti če jih na splošno primerjamo z drugimi napovedmi v gospodarski panogi;
- je finančni načrt poslovodstva za trenutno obdobje primerljiv z dosedanjimi rezultati;
- napovedi upoštevajo možne izpade prihodka, vključno s tem, ali nezmožnost podjetja, da pridobi akreditive, vpliva na njegovo mednarodno trgovanje;

- je povečanje stroškov zadolževanja vračunano v analize poslovodstva, vključno z morebitnim povečanjem bančnih marž in učinkom nadomestnih virov financiranja;
- napovedi upoštevajo trende, značilne za obdobja recesije, npr. nižje prihodke, večji delež neizterljivih terjatev (zaradi trgovinskih pogojev ali umika kreditnega zavarovanja) in daljša obdobja kreditiranja kupcev;
- je poslovodstvo izvedlo ustrezno analizo občutljivosti, kot je proučitev učinkov izgube ključnih strank ali dobaviteljev zaradi stečaja;
- napovedi obravnavajo udenarljivost sredstev, vključno s tem, ali je udenarljivost možna in izvedljiva v realističnem znesku;
- napovedi nakazujejo morebitne prihodnje dvome o sposobnosti podjetja, da izpolni zahteve iz naslova dolžniških obvez.

2.3. Razpoložljivost finančnih virov

Zaradi trenutnih razmer se utegne zgoditi, da bo financiranje s strani trgovinskih partnerjev, vključno z dobavitelji, kupci in ponudniki financiranja, postalo omejeno. Poleg tega utegnejo biti posojilodajalci manj naklonjeni tveganju, ko se bodo odločali, ali naj ponudijo ali obnovijo financiranje, prav tako pa utegnejo določiti nove pogoje, ki utegnejo vplivati na podjetje in na njegove trgovinske partnerje.

V trenutnih gospodarskih razmerah banke podjetjem ali njihovim revizorjem morda ne bodo pripravljene potrditi, da bo financiranje obnovljeno, kar smo v nekaterih primerih že videli. Ta nepripravljenost se utegne prenesti tudi na podjetja, ki poslujejo z dobičkom in ki potrebujejo razmeroma malo posojil. To, da banka ne izda pozitivne potrditve, še ni dokaz pomembne negotovosti, ki povzroča precejšen dvom o sposobnost organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje. Zato si moramo prizadevati za razlikovanje med okoliščinami, ko nepotrditev odraža obstoj precejšnjega dvoma o delujočem podjetju, ki je vezan izključno na stranko (kar je torej treba poudariti v revizorjevem poročilu), in okoliščinami, ki odražajo na splošno povečano previdnost bank, vendar pa ta ni znak precejšnjega dvoma o delujočem podjetju (česar potemtakem ni treba poudariti v revizorjevem poročilu).

Številne slovenske banke preprosto nimajo navade, da bi revizorjem posredovale takšne potrditve. Toda če obstajajo znaki, da banka ne želi potrditi financiranja zaradi razlogov, ki so vezani izključno na podjetje, se lahko s poslovodstvom pogovorimo, ali so na voljo nadomestne strategije ali viri financiranja, na podlagi katerih bi bilo mogoče, da bi bili računovodski izkazi pripravljeni na podlagi predpostavke o delujočem podjetju.

Sklenemo lahko, da bi bilo od poslovodstva koristno zahtevati pisne predstavitve posebnih zadev, ki se nanašajo na njihove predpostavke in načrte. Koristno je, da take predstavitve vključujejo potrditev, da so informacije, prejete v zvezi s komunikacijo in dogovori s posojilodajalci, na dan potrditve računovodskih izkazov popolne.

Pri vrednotenju poslovodskih ocen, ki se nanašajo na predpostavko o delujočem podjetju, lahko poleg napotkov iz MSR 570 upoštevamo tudi naslednja vprašanja:

- Ali ima podjetje kreditne ali druge dogovore s tretjo stranko, ki pred kratkim ni poravnala dolga ali je objavila stečaj ali ima finančne težave?
- Ali je prišlo do znižanja bonitetnih ocen oziroma so se razmere na trgu poslabšale do te mere, da lahko to vpliva na sposobnost podjetja, da po potrebi zbere dodaten kapital?
- Ali ima podjetje dolgove ali kreditne linije (akreditive), ki bi lahko kmalu zapadli v plačilo? Ali je poslovodstvo v tem primeru sposobno priskrbeti prihodnje financiranje in ali je ocenilo sposobnost in namero ponudnika tega financiranja, da zagotovi finančna sredstva?
- Ali se podjetje pri financiranju svojih dolgoročnih sredstev zanaša na kratkoročno financiranje (npr. komercialni zapisi)? Kako namerava poslovodstvo v tem primeru financirati take projekte v prihodnosti, če upošteva trenutne razmere trgu?
- Če se podjetje zanaša na kratkoročno financiranje, ali je izkazalo svojo sposobnost, da v trenutnih tržnih razmerah obnovi dogovore o financiranju?
- Ali je imelo podjetje težave s pravočasnim poplačilom upnikov?
- Ali podjetje ni bilo sposobno izpolniti kapitalskih ali regulatornih zahtev?
- Ali je prišlo do padca vrednosti naložb ali drugih sredstev, ki jih je podjetje dalo kot poroštvo, zaradi katerega bi podjetje moralo dati dodatna poroštva ali ki bi lahko vplival na likvidnost podjetja?
- Ali je zaradi znižanja tržnih vrednosti prišlo do oslabitve naložb ali drugih sredstev, kar vpliva na likvidnost podjetja?
- Ali je podjetje sposobno izpolniti zahteve iz naslova dolžniških obvez, če jih ima?
- Ali je podjetje doseglo nov dogovor o dolžniških obvezah oziroma reprogramiralo posojila (ali to trenutno počne)?
- Ali je podjetje zabeležilo ponavljajoče se izgube iz poslovanja in pomanjkanje obratnega kapitala?
- Ali se je zaradi izgub ali manjše prodaje na pomembnih trgih ali določenim strankam znižal prihodek?

- Ali je poslovodstvo seznanjeno s kakršnimi koli neugodnimi tržnimi informacijami o sposobnosti podjetja, da poravna svoje obveze?
- Ali je podjetje zaradi trenutnih gospodarskih razmer in likvidnostnih potreb udenarilo sredstva, prodalo poslovne enote ali drugače spremenilo poslovanje?

2.4. Dogodki ali okoliščine, ki utegnejo povzročiti precejšen dvom o sposobnosti organizacije, da nadaljuje kot delujoče podjetje

Primeri možnih dogodkov ali okoliščin, opisanih v MSR 570.8, ki utegnejo povzročiti nastanek poslovnih tveganj, ta pa bi lahko posamično ali skupaj povzročila precejšen dvom o predpostavki o delujočem podjetju, vključujejo:

- stanje čistih dolgov ali čistih kratkoročnih dolgov;
- negativni čisti denarni tok iz poslovanja, ki ga nakazujejo obračunski ali predračunski računovodski izkazi;
- posojila s stalnimi roki, ki bodo kmalu zapadla v plačilo, ne da bi obstajale dejanske možnosti za obnovitev ali plačilo, ali pretirano opiranje na kratkoročna posojila za financiranje dolgoročnih sredstev;
- nesposobnost izpolnjevanja določil iz posojilnih pogodb ali plačevanja dolgov upnikom ob zapadlosti;
- izguba pomembnega trga, franšize, licence ali glavnega dobavitelja.

Poleg zgornjih primerov bi bilo v trenutnih težkih gospodarskih razmerah primerno upoštevati tudi naslednje dodatne dejavnike tveganja:

- pridobitev zunanjega financiranja:
  - podjetje je imelo v preteklosti težave s pridobivanjem zunanjega financiranja in/ali izpolnjevanjem s tem povezanih pogojev in obvez;
  - podjetje je prekršilo nekatere pogoje ali obveze, zaradi česar je nastalo tveganje, da bo financiranje prekinjeno ali da ne bo obnovljeno;
  - financiranje bo treba obnoviti na začetku naslednjega leta;
  - poslovodstvo nima načrtov za nadomestne dogovore, če trenutnega financiranja ne bi bilo mogoče podaljšati;
  - financiranje je zavarovano s sredstvi (npr. nepremičninami), katerih vrednost se je znižala pod vrednost financiranja;
  - obstaja precejšen dvom o finančni moči banke podjetja;

  - financiranje zagotavlja konzorcij bank in drugih finančnih institucij, vendar obstajajo pomisleki o sposobnosti ene ali več članic konzorcija, da zagotovi financiranje;

- načrti poslovodstva za premostitev finančnih težav vključujejo odtujitev sredstev ali morebitno izdajo delnic:
  - načrti, pripravljeni pred pojavom sedanjih tržnih razmer, niso bili dopolnjeni ali zanje niso bili opravljeni testi izjemnih situacij;
  - ni dokazov o tem, da lahko poslovodstvo sredstva udenari po vrednostih, ki izhajajo iz načrtovanih odtujitev, ali pridobi podporo delničarjev za izdajo delnic;

- podjetje daje posojila ali jamstva v visokih zneskih:
  - jamstva bodo morda unovčena;
  - dolžniki morda ne bodo zmogli plačil;

- podjetje je odvisno od jamstev, ki jih da druga stranka:
  - izdajatelj jamstva ni več zmožen/pripravljen dajati jamstev;

- prihodnji denarni tok:
  - zmanjšanje denarnega toka zaradi neugodnih gospodarskih razmer;
  - kupci potrebujejo več časa za plačilo/niso zmožni plačati;
  - pogoji ali obveze, ki izhajajo iz obnovljenega financiranja, se spremenijo in jih je težje izpolniti (npr. višje obrestne mere ali stroški);
  - podjetje je zaradi znižanja poštene tržne vrednosti finančnih instrumentov, ki jih ima v lasti, izpostavljeno pozivom h kritju;
  - podjetja so dala posojila (ali prejela posojila), ki imajo v začetnem obdobju ugodnejše pogoje, vendar se ti pogoji pozneje uskladijo z običajnimi tržnimi stopnjami;

- podjetje je močno odvisno od nasprotnih strank, kot so dobavitelji in kupci:
  - dobavitelji, ki zagotavljajo bistveno blago/storitve, imajo finančne težave;
  - podjetje ne more najti nadomestnih dobaviteljev;

- negotovost glede poštenih vrednosti:
  - podjetje mora spremeniti model vrednotenja in/ali poslovodske predpostavke, če želi, da bi odražale trenutne tržne razmere;

  - zaradi začasne nerazpoložljivosti zunanjih indeksov, ki se uporabljajo pri vrednotenju, se pojavi potreba po nadomestnih pristopih k vrednotenju;

- izgube, ki izhajajo iz večjega števila oslabitev:
  - višje rezervacije za dvomljive terjatve, ker prej zanesljivi kupci zdaj morda ne bodo mogli plačati svojih dolgov, ko zapadejo v plačilo;
  - zastarelost zalog, ki je posledica občutnega upada povpraševanja po nekaterih vrstah izdelkov;
  - spremenijo se predpostavke o knjigovodski vrednosti dobrega imena ob nakupu, zaradi česar pride do oslabitve.

2.5. Posvetovanje

Kot lahko vidimo, je koncept delujočega podjetja zelo široko in zapleteno področje za presojo. Posvetovanje je zato najboljša praktična rešitev za zmanjševanje tveganja napačne presoje, povečanje kakovosti revizije, pa tudi za zavarovanje revizorja. Vsaka revizijska družba bi morala imeti vzpostavljen proces posvetovanja. Revizor, ki začne posvetovanje, bi moral biti odgovoren za ustrezno dokumentiranje takega posvetovanja, vključno z ustreznimi dejstvi, postavljenimi vprašanji, posamezniki, s katerimi se je posvetoval, ter sklepi in njihovo utemeljitvijo.

3. DRUGI REVIZIJSKI VIDIKI V TRENUTNEM GOSPODARSKEM OKOLJU

Kot smo že omenili, utegnejo nedavni dogodki na finančnih trgih in trenutno gospodarsko okolje vplivati na poslovanje podjetij in računovodsko poročanje, posledično pa tudi na revidiranje računovodskih izkazov. Morebitna predhodno ugotovljena revizijska tveganja se utegnejo povečati, zaradi sedanjih dogodkov (npr. tistih, ki vplivajo na gospodarstvo, kreditiranje in likvidnost) pa utegnejo nastati tudi nova. Potencialni vpliv teh tveganj na predpostavko o delujočem podjetju je podrobno obravnavan v prejšnjem poglavju. Zaradi trenutne tržne in gospodarske negotovosti se utegnejo med drugim pojaviti tudi vprašanja o vrednotenju, oslabitvi ali nadomestljivosti nekaterih sredstev ter o celovitosti ali vrednotenju nekaterih obveznosti, ki se odražajo v računovodskih izkazih.

3.1. Splošni revizijski vidiki

Naslednji razdelek opisuje splošne revizijske vidike, na katere utegnejo vplivati nedavni dogodki na finančnih trgih in trenutno gospodarsko okolje.

Vidiki načrtovanja

Revizor bi moral med načrtovanjem revizije med drugim upoštevati zadeve, ki vplivajo na gospodarsko panogo, v kateri podjetje posluje, vključno s trenutnimi gospodarskimi razmerami. Zaradi spremenjenih razmer bo med potekom revizije morda treba spremeniti načrtovane revizijske postopke.

Vidiki tveganja prevare

Trenutne gospodarske razmere utegnejo povzročiti tudi nastanek nekaterih dejavnikov tveganja, ki bi lahko vplivali na tveganje napačne navedbe zaradi prevarantskega računovodskega poročanja. Primeri dejavnikov tveganja, značilnih za obdobja krize, so med drugim naslednji:

- finančno trdnost ali dobičkonosnost ogrožajo razmere v gospodarstvu, panogi ali poslovanju podjetja;
- poslovodstvo je izpostavljeno čezmernim pritiskom, naj izpolni zahteve ali pričakovanja tretjih strank;
- razpoložljive informacije nakazujejo, da je zaradi finančnega položaja podjetja ogroženo osebno finančno stanje poslovodstva ali uprave.

Vidiki notranjih kontrol

Ker bi trenutne razmere utegnile povečati revizijsko tveganje, bi revizorji morali več pozornosti nameniti učinkovitemu delovanju notranjih kontrol. Področja, ki bi se jim bilo treba dodatno posvetiti, vključujejo kontrole na ravni podjetja, kot na primer kontrole v zvezi z okoljem kontroliranja in proces ocenjevanja tveganj v podjetju. Dodatna pozornost bi lahko bila potrebna tudi v zvezi s kontrolami, ki se nanašajo na nekatere pomembne postavke računovodskih izkazov, razkritja in ustrezna zagotovila v zvezi z njimi. Te kontrole lahko na primer zajemajo kontrolo nad pripravo vhodnih podatkov in predpostavk za vrednotenje pomembnih sredstev in obveznosti, kontrolo nad ugotavljanjem in pregledovanjem sredstev za potrebe nadomestljivosti ali oslabitve ter kontrolo nad tem, kako podjetje uporablja zunanje specialiste (npr. specialiste za ocenjevanje vrednosti ali aktuarje), ki nudijo pomoč pri ugotavljanju evidentiranih zneskov nekaterih sredstev ali obveznosti. Poleg tega

se nekatera podjetja na trenutne gospodarske razmere odzivajo tako, da zmanjšujejo število delovnih mest. Izguba zaposlenih, ki so bistveni za delovanje notranjih kontrol, utegne povečati tveganje za nastanek pomanjkljivosti pri notranjem kontroliranju računovodskega poročanja, na primer zaradi nezadostnega ločevanja nalog ali neučinkovitih kontrol pri spremljanju.

Vpliv na postopke preizkušanja podatkov

Ker bi trenutne razmere utegnile povečati tveganje pri delovanju in kontroliranju, bi revizor morda moral prilagoditi načrtovane postopke preizkušanja podatkov oziroma izvesti dodatne postopke preizkušanja podatkov, če bi želel znižati stopnjo tveganja pri odkrivanju na sprejemljivo raven in s tem podpreti svoje mnenje o računovodskih izkazih. Prilagoditev načrtovanih postopkov preizkušanja podatkov lahko na primer vključuje:

- spremembo narave preizkušanja podatkov, tako da slednje postane bolj učinkovito, npr. s preizkusi, ki se osredotočajo na neodvisne stranke zunaj podjetja, in ne s preizkusi, osredotočenimi na subjekte ali dokumentacijo znotraj podjetja;
- spremembo časa izvedbe preizkušanja podatkov, npr. z izvedbo ob koncu leta, ne med letom;
- spremembo obsega preizkušanja podatkov, npr. z večjo velikostjo vzorca.

Komuniciranje z revizijskimi odbori

Revizor mora nekatere zadeve, povezane z izvajanjem revizije, sporočiti revizijskemu odboru. Nekatera od zahtevanih sporočil, na katera bi utegnile vplivati trenutne gospodarske razmere, zajemajo tudi razprave o računovodskih ocenah in računovodskih načelih podjetja.

3.2. Revidiranje merjenja poštene vrednosti

Nekatere vrste naložb, na primer kotirani vrednostni papirji, komercialni zapisi, s premoženjem zavarovani vrednostni papirji, alternativne naložbe (kot so hedge skladi, skladi zasebnega kapitala itd.), zavarovane dolžniške obveznosti in druge naložbe, ki so kljub svoji redkosti prisotne v slovenskem finančnem okolju, utegnejo biti zaradi trenutnih razmer na finančnih trgih zapletene za vrednotenje. Zato so težave, povezane z merjenjem poštene vrednosti in ustreznostjo s tem povezanih razkritij, v zadnjem času deležne posebne

pozornosti. Spodnje zadeve utegnejo biti za revizorje še posebej pomembne, ko proučujejo ocene obračunov poštene vrednosti:

- v kolikšnem obsegu se obračuni poštene vrednosti nanašajo na razne postavke računovodskih izkazov;
- izbira in zapletenost tehnik ter modelov ocenjevanja vrednosti;
- presoje pomembnih predpostavk, ki jih lahko uporabijo drugi subjekti, na primer specialisti, ki jih zaposli ali najame podjetje oziroma revizor;
- razpoložljivost ali pomanjkanje informacij ali dokazov ter njihova zanesljivost;
- v kolikšnem obsegu so v računovodskih izkazih razkrite metode merjenja in negotovost.

3.3. Revidiranje računovodskih ocen

Pri revidiranju računovodskih ocen bi moral revizor med drugim običajno upoštevati izkušnje podjetja s pripravo ocen v preteklosti kot tudi revizorjeve izkušnje v gospodarskih panogi. Vendar pa utegnejo spremenjena dejstva, okoliščine ali postopki v podjetju povzročiti, da dejavniki, ki se razlikujejo od tistih, obravnavanih v preteklosti, pomembno vplivajo na računovodsko oceno. Pomembnost nedavnih sprememb v gospodarstvu in na finančnih trgih povečuje verjetnost, da bo do tega tudi prišlo.

3.4. Revidiranje ustreznosti razkritij

Trenutne gospodarske razmere utegnejo povečati tveganje ustreznosti razkritij, vključno z razkritji, povezanimi s tveganji in negotovostjo podjetja, ki jih zahteva MSRP 7 in ki bi posledično potrebovali večjo pozornost revizorjev. Čeprav SRS trenutno ne zahtevajo posebnih razkritij v zvezi s tveganji, bi to zlasti v teh negotovih časih lahko priporočili kot dobro prakso.

3.5. Dodatni revizijski vidiki za izbrana področja računovodskega poročanja

Spodnja razprava obravnava izbrana področja računovodskega poročanja, na katera bi lahko vplivale trenutne gospodarske razmere. Revizorji bi morali nameniti pozornost povečanim tveganjem, ki se nanašajo na trenutne

gospodarske razmere, in temu ustrezno prilagoditi svoje revizijske postopke. Ta seznam ni izčrpen.

Možne obveznosti in jamstva

Nedavni dogodki na kreditnih trgih utegnejo podjetja izpostaviti dodatnim možnim obveznostim in jamstvom, zaradi katerih se utegne povečati tveganje neugotovljenih ali nerazkritih možnih obveznosti, ki se denimo nanašajo na:

- tekoče pravne spore ali možnost pravnih sporov;
- jamstva za dolgove drugih;
- jamstva za odkup terjatev ali nepremičnin, ki so bile predhodno prodane ali kako drugače odstopljene;
- kršitve zakonov in predpisov;
- jamstva za izpolnitev pogodbenih obveznosti drugih;
- neporavnane nakupne obveznosti po cenah, ki presegajo tržne vrednosti.

Revizija običajno zajema postopke, ki utegnejo odkriti pravne spore, zahtevke in druge možne obveznosti. Primeri takšnih postopkov vključujejo:

- branje zapisnikov sej delničarjev, uprave in ustreznih odborov, ki so potekale v obdobju revidiranja ali po njem;
- branje pogodb, posojilnih pogodb, najemnih pogodb, dopisov davčnih in drugih vladnih agencij ter podobnih dokumentov;
- pridobivanje informacij o jamstvih na podlagi obrazcev o bančnih potrditvah;
- pregled drugih dokumentov in ugotavljanje, ali vsebujejo jamstvo stranke.

Izvedeni finančni instrumenti

Kriza na kreditnem trgu lahko pomembno vpliva na pošteno vrednost izvedenih finančnih instrumentov družbe. Ti instrumenti se lahko vrednotijo z uporabo modelov, razvitih v podjetju, ali na podlagi zunanjih virov cenovnih informacij. Predpostavke, ki se uporabljajo v modelih, utegnejo biti precej subjektivne, občutljive in zapletene. Že zelo majhna sprememba predpostavke lahko pomeni precejšnjo spremembo pri vrednotenje izpeljanega finančnega instrumenta. Številna slovenska podjetja so bila pred kratkim zelo presenečena nad ogromnimi izgubami iz naslova teh »nedolžnih« instrumentov, ki so jih tako podjetja kot njihovi revizorji obravnavali kot nepomembno tveganje ali celo kot orodje za obvladovanje tveganj (npr. obrestne zamenjave KIKO ali prodane (ang. written) delniške opcije). Številna podjetja so zdaj v praksi izkusila, kaj pomeni, da izvedeni finančni instrumenti vključujejo vzvod.

Revizorji bi morali pridobiti dokaze, ki podpirajo izjave poslovodstva o pošteni vrednosti izvedenih finančnih instrumentov. Zunanji dejavniki, kot so kreditno in tržno tveganje, utegnejo vplivati na ocenjevanje vrednosti izvedenih finančnih instrumentov. Kreditno tveganje izpostavi podjetje tveganju izgube, ki izhaja iz tega, da nasprotna stranka v poslu z izvedenim finančnim instrumentom ne izpolni svojih obveznosti. Kreditno tveganje pa lahko vpliva tudi na pošteno vrednost izpeljanega finančnega instrumenta, kadar ta predstavlja obveznost. Tržno tveganje izpostavi podjetje tveganju izgube zaradi neugodnih sprememb tržnih dejavnikov, npr. obrestnih mer in deviznih tečajev, ki vplivajo na pošteno vrednost izpeljanega finančnega instrumenta.

Vpliva lahko tudi na obračunavanje varovanja pred tveganjem, saj je mogoče spremembe poštene vrednosti izvedenega finančnega instrumenta pripisati tveganju, ki ni tveganje, pred katerim se varuje, kot na primer kreditna sposobnost podjetja ali nasprotne stranke. Če želi podjetje uporabiti obračunavanje varovanja pred tveganjem, mora v skladu s SRS in MSRP poslovodstvo pričakovati, da bo razmerje varovanja pred tveganjem na začetku in vseskozi zelo uspešno. Na obračunavanje varovanja pred tveganjem lahko vpliva tudi tveganje neizpolnitve nasprotne stranke, saj standardi zahtevajo, da je treba proučiti, s kolikšno verjetnostjo bo nasprotna stranka izpolnila določila pogodbe o izvedenem finančnem instrumentu. Če ni več verjetno, da bo nasprotna stranka izpolnila svoje obveznosti, podjetje ne more več sklepati, da bo razmerje varovanja pred tveganjem po pričakovanjih zelo uspešno pri ustvarjanju izravnalnih denarnih tokov.

Dobro ime, neopredmetena sredstva in druga sredstva z dolgo dobo koristnosti

Tržne razmere v času gospodarske krize utegnejo povzročiti oslabitev dobrega imena, drugih neopredmetenih sredstev z nedoločljivo dobo koristnosti in drugih sredstev z dolgo dobo koristnosti. Za dobro ime in neopredmetena sredstva z nedoločljivo dobo koristnosti je treba vsako leto opraviti preizkus oslabitve; če dogodki ali spremenjene okoliščine nakazujejo, da bi sredstvo utegnilo biti oslabljeno, pa tudi pogosteje. Sledijo primeri takih dogodkov ali spremenjenih okoliščin:

- občutno znižanje tržne cene sredstva (skupine sredstev) z dolgo dobo koristnosti;
- precejšnja neugodna sprememba obsega ali načina uporabe sredstva (skupine sredstev) z dolgo dobo koristnosti ali njihovega fizičnega stanja;
- precejšnja neugodna sprememba pravnih dejavnikov ali poslovne klime, ki bi lahko vplivala na vrednost sredstev (skupine sredstev) z dolgo dobo koristnosti, vključno z neugodnim ukrepom ali oceno regulatorja;
- kopičenje stroškov v višini, ki presega prvotno pričakovan znesek pridobitve ali izgradnje sredstva (skupine sredstev) z dolgo dobo koristnosti;

- izguba iz poslovanja ali izguba denarnega toka za tekoče obdobje skupaj s preteklimi izgubami iz poslovanja ali izgubami denarnega toka oziroma projekcijami ali napovedmi, ki kažejo na trajne izgube, povezane z uporabo sredstva (skupine sredstev) z dolgo dobo koristnosti;
- trenutno se pričakuje, da bo sredstvo (skupina sredstev) z dolgo dobo koristnosti prodano ali kako drugače odtujeno precej pred koncem njegove predhodno ocenjene dobe koristnosti.

Oslabitev dobrega imena je morda potrebna, če se zgodi dogodek ali spremenijo okoliščine, zaradi česar bi se poštena vrednost poročevalske enote znižala pod njeno knjigovodsko vrednost. Primeri takšnih dogodkov ali okoliščin so naslednji:

- precejšnja neugodna sprememba pravnih dejavnikov ali poslovne klime;
- neugoden ukrep ali ocena regulatorja;
- nepričakovana konkurenca;
- izguba ključnih zaposlenih;
- pričakuje se, da bosta poročevalska enota ali precejšen del poročevalske enote prodana ali kako drugače odtujena;
- v računovodskih izkazih odvisnega podjetja, ki je del poročevalske enote, se pripozna izguba zaradi oslabitve dobrega imena.

Zaloge

Trenutne tržne razmere in njihov učinek na potrošnjo utegnejo povzročiti, da bo podjetje imelo presežne ali zastarele zaloge ali da bo knjigovodska vrednost zalog višja od njihove tržne vrednosti. Sledijo primeri razmer, povezanih s trenutnim okoljem, ki bi lahko vplivale na tveganje pomembne napačne navedbe vrednotenja zalog, in potrebnih revizijskih postopkov:

- povečanje stanja zalog v primerjavi z obsegom prodaje, zmanjšanje obračanja zalog in staranje zalog so lahko znak presežnih ali zastarelih zalog, ki jih ne bo mogoče nadomestiti;
- znižanje cen utegne pomeniti, da je knjigovodska vrednost zalog višja od njihove tržne vrednosti.

Poleg tega bi bilo treba izgube iz naslova trdnih, nepreklicnih in nezavarovanih obvez za nakup zalog izmeriti enako kot izgube pri zalogah ter jih pripoznati v tekočem obdobju, če so pomembne.

Oslabitev

Poštena vrednost številnih dolžniških in lastniških vrednostnih papirjev se je občutno znižala. Zaradi teh znižanj se postavljajo vprašanja v zvezi s

pripoznavanjem izgub zaradi oslabitve. Od lanske jeseni so razni slovenski (SIR, Banka Slovenije) in mednarodni (OMRS, FASB) organi za določanje računovodskih standardov izdali obsežne napotke za vrednotenje in slabljenje finančnih instrumentov v kriznih razmerah, vključno z razmerami, ko trg ne deluje.

Terjatve

Podjetja se utegnejo v trenutnih gospodarskih razmerah soočiti s povečanim tveganjem neizterljivosti terjatev. Dokazi o tem tveganju so razvidni iz povišanega števila dni vezave terjatev, staranja terjatev ali zneska neporavnanih terjatev. Pri terjatvah iz naslova posojil bi lahko dokaze o tem tveganju predstavljalo naraščajoče število neplačanih dolgov in neizpolnjenih obveznosti. To stanje lahko vpliva na tveganje pomembne napačne navedbe pri vrednotenju terjatev podjetja in na revizorjevo ovrednotenje poslovodske ocene popravka terjatev.

Prestrukturiranje

Dogodki na trgu in njihov učinek na likvidnost so številna podjetja prisilili v ukrepe, kot so prestrukturiranje, da bi tako znižala stroške. Tveganje pomembne napačne navedbe je lahko povezano z evidentiranjem stroškov v napačnem obdobju, nepravilnim merjenjem ali predstavljanjem obveznosti in stroškov prestrukturiranja ter neprimernimi razkritji. Napačne navedbe lahko privedejo do podcenitve ali precenitve obveznosti in stroškov prestrukturiranja.

Pripoznavanje prihodkov

Podjetja se v trenutnih gospodarskih razmerah utegnejo soočiti s povečanim pritiskom, da dosežejo prihodkovne cilje in izpolnijo pričakovanja analitikov. Zaradi teh pritiskov utegnejo spremeniti svojo poslovno prakso, kar bi lahko vplivalo na višino in čas pripoznavanja prihodkov. Primeri poslovnih praks, ki bi lahko vplivale na pripoznavanje prihodkov, in potrebnih revizijskih postopkov med drugim vključujejo pravice vračila, spremembo plačilnih pogojev, stranske sporazume in konsignacijske dogovore. Revizor bi moral ponavadi tudi predpostaviti, da obstaja tveganje pomembne napačne navedbe zaradi prevare v zvezi s pripoznavanjem prihodkov.

4. LITERATURA

1. ‘An Update for Directors of Listed Companies: Going Concern and Liquidity Risk’, Financial Reporting Council, UK, november 2008.
2. ‘Navigating the Current Economic Crisis: What it Means for Businesses’, American Institute of Certified Public Accountants, marec 2009.

3. 'Study: Going Concern and Liquidity Risk Disclosures', Financial Reporting Council, UK, november 2008.
4. Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements, IFAC, 2008.
5. IFAC Staff Audit Practice Alert 'Audit Considerations in Respect of Going Concern in the Current Economic Environment', International Auditing and Assurance Standards Board, IFAC, januar 2009.
6. PCAOB Staff Audit Practice Alert No. 3 'Audit Considerations in the Current Economic Environment', Public Company Accounting Oversight Board, 8. 12. 2008.
7. Statement of Auditing Standards 58 (AU 508, PCAOB AU 508), 'Reports on Audited Financial Statements', AICPA.
8. Statement of Auditing Standards 59 (AU 341), 'The Auditor's Consideration of an Entity's Ability to Continue as a Going Concern', AICPA.

SUMMARY ● *ISA 570 provides a detailed guidance on audit conclusions and reporting related to the going concern assumption, which is rather complex and confusing at a first glance. The purpose of the article is to summarize and present in a more clear and practice-oriented way various scenarios that can be faced by auditors and their options. Recent events in the financial markets and the current economic environment affect companies' operations and financial reporting and, in turn, have implications for audits of financial statements. Audit risks that may have been identified previously may become more significant or new risks may exist due to current events (e.g. those affecting the economy, credit and liquidity). The potential impact of such risks on the going concern assumption and other audit and accounting areas are discussed in detail.*

Key Words ● *ISA, IFRS, SAS, going concern, financial crisis, audit opinion, risks, valuation, fair value, impairment, derivatives, financial instruments.*